

Technické rezervy a investičná činnosť komerčných poisťovní na Slovensku

Eva KAFKOVÁ*

Technical Reserves and Investment Activities of Commercial Insurance Companies in Slovakia

Abstract

The transition of special insurance funds into technical reserves is the integral part of harmonization of Slovak insurance market with the insurance market of the European Union. The creation, use and placement of technical reserves have been in concordance with the European Union Guidelines since 1996. At present there are some differences in technical reserves volume and in the portfolio structure of insurance companies.

The obtained results within the process of technical reserves creation and consistent application of allocation principles are inevitable prerequisites of further optimisation of investment activities of commercial insurance businesses.

Key words: *technical reserves, investment activity, investment portfolio*

JEL Classification: G22

Úvod

Poisťovníctvo sa v moderných ekonomikách chápe ako špecifické odvetvie, ktoré je zamerané na tvorbu technických rezerv, ich spravovanie, rozdeľovanie a zhodnocovanie na domácom i zahraničnom finančnom trhu. Poisťovníctvo ako celostný systém je pod vplyvom neustálych zmien v cenovej a inflačnej politike, legislatívnych zmien a v súčasnom období aj pod vplyvom vonkajšieho prostredia – intenzívnej prípravy vstupu Slovenskej republiky do EÚ 1. mája 2004.

Poisťný trh na Slovensku zaznamenal v ostatnom desaťročí celý rad principiálnych kvalitatívnych i kvantitatívnych zmien. Viaceré dosiahnuté pozitívne výsledky nás oprávňujú predpokladať, že do Európskej únie vstúpime ako plnohodnotný

* Ing. Eva KAFKOVÁ, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave, Podnikovohospodárska fakulta so sídlom v Košiciach, Katedra ekonómie, Tajovského 13, 040 30 Košice, e-mail: karkova@euke.sk

partner, ktorý realizuje primárne i sekundárne činnosti v poisťovníctve v zhode s direktívami EÚ a aplikuje moderné vedecké poznatky z interdisciplinárnych vedných odborov pri riešení závažných úloh poisťovníctva.

Poisťovacia činnosť je vymedzená zákonom č. 95 Z. z. Ministerstva financií Slovenskej republiky z 1. februára 2002 o poisťovníctve. Zahŕňa: „... uzavieranie poisťných zmlúv poisťovňou a pobočkou zahraničnej poisťovne, správu poistenia, poskytovanie plnenia z poisťných zmlúv a likvidáciu poisťných udalostí. Významnou súčasťou poisťovacej činnosti je aj *tvorba a použitie technických rezerv poisťovne* alebo pobočky zahraničnej poisťovne a garančného fondu poisťovne, uzavieranie zaistovacích zmlúv poisťovňou so zaistovňami o zaistení záväzkov poisťovne, ktoré vyplývajú z ňou uzavretých poisťných zmlúv, uzavieranie zmlúv o sprostredkovaní poistenia s poisťovacími makléřmi a poisťovacími agentmi, ako aj činnosť na predchádzanie škodám.“ [15]

1. Poistné účelové fondy a vymedzenie technických rezerv

Na slovenskom poistnom trhu sa až do roku 1995 tvorili poistné účelové fondy na základe vyhlášky č. 21/1993 Z. z. Ministerstva financií Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovoval spôsob tvorby a použitia účelových poisťných fondov [13]. Postupný proces harmonizácie slovenského poistného práva k poistnému právu EÚ sa prejavil aj v potrebe zásadnej úpravy systému tvorby a použitia účelových fondov.

V systéme tvorby poisťných účelových fondov sa nedodržiavala jedna zo základných zásad účtovníctva – *jednoznačné priradenie výnosov a nákladov tomu obdobiu, v ktorom vznikli*. Tento nedostatok i ďalšie nedostatky, napríklad nedodržiavanie zásad zhodnocovania peňažných prostriedkov poisťných účelových fondov, nedostatky v otázkach zdaňovania, sa odstránili prijatím vyhlášky č. 136 Ministerstva financií Slovenskej republiky z 15. apríla 1996 [14], ktorou sa ustanovuje tvorba, použitie a spôsob umiestnenia prostriedkov rezerv poisťovne. Počnúc týmto obdobím sa technické rezervy tvoria v súlade s direktívami EÚ, ktoré predstavujú legislatívny rámec tvorby technických rezerv členských štátov.

Všeobecne sa *rezervy* definujú ako dočasne voľné materiálne alebo peňažné prostriedky a kapitálové zdroje potenciálne určené na úhradu náhodných potrieb. Rezervy majú predovšetkým stabilizačnú funkciu, pomáhajú zabezpečiť plynulosť, bezporuchovosť a pružnosť reprodukčného procesu. Touto účelovosťou sa rezervy odlišujú od zásob.

V odbornej literatúre je uvedených viacero definícií technických rezerv poisťovní, z ktorých uvedieme niektoré reprezentatívne.

V Nemecku sú technické rezervy definované ako „záväzky poisťovne pre už vzniknuté alebo zapríčinené, avšak ešte nevyrovnané poistné udalosti“ [7].

Direktíva 73/239/CEE zo dňa 24. 7. 1973, koordinujúca legislatívne, reglementačné a administratívne dispozície týkajúce sa prístupu k prvopoist'ovacej činnosti, stanovuje v čl. 15 toto: „Každý členský štát, na ktorého území podnik prevádzkuje svoju činnosť, uloží tomuto podniku vytvoriť dostačujúce technické rezervy. Čiastka týchto rezerv je determinovaná podľa pravidiel stanovených štátom alebo, ak nie sú tieto pravidlá, podľa praxe zavedenej v tomto štáte. Rezervy musia byť reprezentované ekvivalentnými aktívami, primeranými a lokalizovanými v každej krajine, kde sa využívajú.“ [11]

Autor Ch. Ammer vymedzuje rezervy ako „... fondy kumulované poisťovateľom na plnenie nárokov z poisťných zmlúv a iných záväzkov. V USA väčšina poisťovní, ktoré spravujú majetkové a zodpovednostné poistenie, musí tvoriť nielen rezervy na poisťné plnenia, ale aj rezervu na poisťné budúcich období (poistený platí poisťné na začiatku každého poisťného obdobia, zatiaľ čo ochrana sa poskytuje len na čas, ktorý uplynie počas účtovného obdobia: nezaslúžené poisťné je tá časť poisťného, ktoré poisťovňa ešte nezarobila). Podľa poisťného zákona sa musí dokladovať nepoužitá časť poisťného zo všetkých poisťných zmlúv ako rezerva.“ [1]

V odbornej francúzskej literatúre sa rezervy definujú takto: „Technické rezervy predstavujú výšku záväzkov spoločnosti voči poistencom. Nachádzajú sa na strane pasív bilancie poisťovacích spoločností a musia byť reprezentované na strane aktív dostatočnými umiestneniami.“ [18]

Autor J. Dañhel považuje technické rezervy za nástroj hospodárenia poisťovne. Rozdeľuje ich na tvorbu špecifických poisťno-technických rezerv a na zaistenie. Uvádza: „Špecifickými poisťno-technickými rezervami poisťovní rozumíme predovšetkým legislatívno-ekonomickým rámcom pre podnikanie v poisťovníctve predpísaný rezervný systém, slúžiaci na vyrovnanie časových nesúládov medzi príjmom poisťného a oneskorenými výplatami poisťných plnení a na krytie náhodných výkyvov v škodovom priebehu (kolísanie náhodnej veličiny okolo priemeru) a tzv. rezervu poisťného životných a dôchodkových poistení určenú na krytie budúcich záväzkov poisťovne zo splatných poistení“ [3].

Na základe komparácie viacerých definícií technických rezerv uvádzame ich nasledovnú charakteristiku: Technické rezervy poisťovne sú peňažné prostriedky poistených, ktoré sa kumulujú z časti poisťného na základe princípov poisťnej matematiky v životnom a neživotnom poistení, spravuje ich poisťovňa na účely plnenia všetkých relevantných požiadaviek vyplývajúcich z aktuálneho portfólia poisťných zmlúv, pričom manipulačný priestor a zásady ich optimálneho zhodnocovania na kapitálovom trhu stanovuje dozorný orgán, ktorý súčasne reguluje a kontroluje ich výšku a v prípade potreby využíva zákonné nástroje na reguláciu ich objemu.

Vzhľadom na dôležitosť a pozíciu procesu tvorby, rozdeľovania a použitia technických rezerv venujú tejto činnosti adekvátnu pozornosť všetky poisťovne, ako aj *Úrad pre finančný trh*, ktorý vykonáva dohľad nad činnosťou poisťovní a zaistovní. Predmetom dohľadu je dodržiavanie zákona a všeobecne záväzných predpisov vydaných na ich vykonanie vrátane povinnosti zostaviť prehľad o umiestnení prostriedkov technických rezerv.

2. Druhy technických rezerv

V období od roku 1996 do 2002 sa tvorba, použitie a spôsob umiestnenia rezerv realizovali v zhode s vyhláškou č. 136/1996 Z. z., a č. 177/1999 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 136/1996 Z. z., ktorou sa ustanovuje tvorba, použitie a spôsob umiestnenia prostriedkov rezerv poisťovne; vyhláškou č. 1 Ministerstva financií Slovenskej republiky z 22. decembra 1999, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 136/1996 Z. z., ktorou sa ustanovuje tvorba, použitie a spôsob umiestnenia prostriedkov rezerv poisťovne v znení vyhlášky č. 177/1999 Z. z.; a napokon vyhláškou č. 197 Ministerstva financií Slovenskej republiky z 10. apríla 2002, ktorou sa ustanovujú limity umiestnenia prostriedkov technických rezerv v poisťovníctve [14; 15].

Rozdeľovanie peňažných prostriedkov závisí predovšetkým od škodovosti poisťovne, v členení na životné a neživotné poistné odvetvie a v rámci neho jednotlivé skupiny rizík, ktoré sú v súčasnom období kompatibilné s klasifikáciou poistení podľa direktívy EÚ.

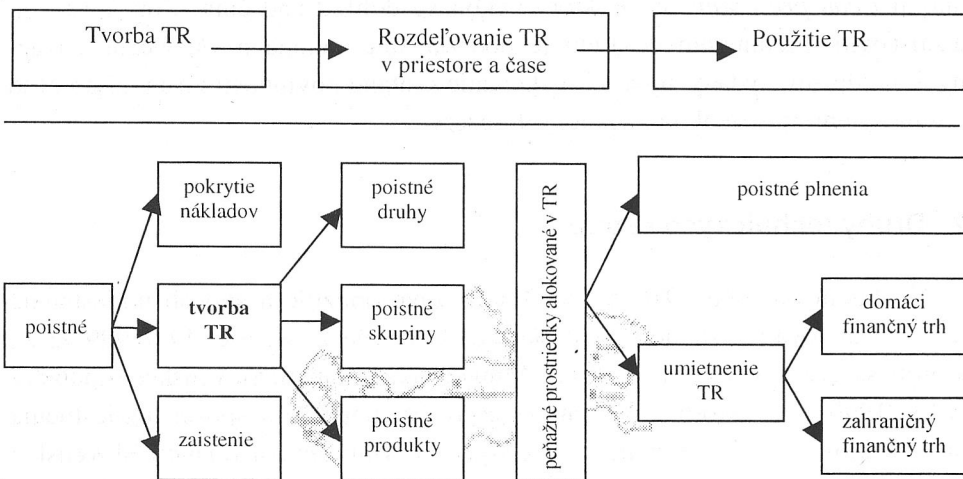
Významnou činnosťou v procese tvorby technických rezerv poisťovne je použitie peňažných prostriedkov alokovaných v technických rezervách. Toky použitia peňažných prostriedkov sú zhodné s tokmi rozdeľovania peňažných prostriedkov v priestore – nahlásené poistné udalosti v organizačných jednotkách poisťovní – a v sledovanom čase úhrada poistných plnení v zákonom stanovenej lehote.

Proces tvorby a rozdeľovania peňažných prostriedkov technických rezerv je znázornený na schéme 1.

K dôležitým úlohám poisťovne patrí aj podnikateľská úloha – *finančné podnikanie, investičná činnosť* poisťovní. Táto činnosť je z pohľadu procesu tvorby technických rezerv poisťovne integrálnou súčasťou použitia peňažných prostriedkov. Tie peňažné prostriedky, ktoré nie sú potrebné na úhradu poistných plnení (z dôvodu časového nesúladu medzi inkasom poistného a vznikom poistnej udalosti a nadväzného poistného plnenia) sa zhodnocujú v súlade s platnou legislatívou na finančnom trhu.

Schéma 1

Tvorba a rozdeľovanie peňažných prostriedkov technických rezerv

TR – technické rezervy.

Prameň: Vlastná schéma.

Proces približovania sa k poisťovnému trhu členských štátov EÚ, zvyšovanie otvorenosti ekonomiky Slovenska, rozvoj finančného trhu i samotného poisťovníctva boli podnetom na úpravu poisťovného práva. V súčasnom období sa všetky poisťovacie aktivity realizujú v súlade so zákonom č. 95 Národnej rady Slovenskej republiky z 1. februára 2002 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Na slovenskom poisťovnom trhu pôsobí v súčasnom období 29 komerčných poisťovní, z toho je 23 poisťovní organizovaných v Slovenskej asociácii poisťovní (SAP). Všetky poisťovne sú povinné tvoriť technické rezervy v zhode so zákonom NR SR č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve [29] podľa §§ 23 – 28 takto:

§ 23 Rezerva na poisťné budúcich období

§ 24 Rezerva na poisťné plnenie

§ 25 Technická rezerva na poisťné prémie a zľavy

§ 26 Technická rezerva na vyrovnávanie mimoriadnych rizík

§ 27 Technická rezerva na životné poistenie

§ 28 Technická rezerva na krytie záväzkov z finančného umiestnenia v mene poistených.

Tvorba technických rezerv v životnom poistení – jej základné druhy, ale i spôsob použitia prostriedkov rezerv – je v zhode s direktívou č. 91/674/EHS z 19. decembra 1991 k ročným záverečným účtom a konsolidovaným účtom poisťovacích podnikov, čo možno považovať za realizáciu závažnej úlohy na dosiahnutie harmonizácie nášho poisťovného trhu s trhom EÚ.

3. Formy a limity umiestnenia prostriedkov technických rezerv

Investičná činnosť poisťovne sa realizuje v intenciách rozvinutosti finančného trhu so súčasným akceptovaním spôsobov a limitov pre jednotlivé umiestnenia, ktoré sú upravené zákonom č. 95 Z. z. o poisťovníctve v § 29, ods. 1 – 6 takto [15]:

(1) Prostriedky technických rezerv môže poisťovňa, zaistovňa, pobočka zahraničnej poisťovne a pobočka zahraničnej zaistovne umiestniť len takto:

a) kúpiť dlhopisy vydané Slovenskou republikou alebo Národnou bankou Slovenska a dlhopisy, za ktoré prevzala záruku Slovenská republika,

b) kúpiť dlhopisy vydané bankami,

c) kúpiť pokladničné poukážky,

d) kúpiť dlhopisy kótované burzou cenných papierov alebo zahraničnou burzou cenných papierov,

e) kúpiť akcie prijaté na trh kótovaných cenných papierov burzy cenných papierov alebo zahraničnej burzy cenných papierov, alebo takéto akcie upísať,

f) kúpiť podielové listy uzavretých podielových fondov prijatých na trh kótovaných cenných papierov burzy cenných papierov alebo zahraničnej burzy cenných papierov,

g) kúpiť podielové listy otvorených podielových fondov,

h) uložiť na termínované účty v bankách,

i) kúpiť hypotekárne záložné listy,

j) kúpiť vkladové listy,

k) kúpiť nehnuteľností na území Slovenskej republiky,

l) poskytnúť pôžičky poisteným, ktorí uzavreli s poisťovňou poisťné zmluvy na životné poistenie,

m) poskytnúť pôžičky alebo úvery zabezpečené bankovou zárukou,

n) kúpiť zmenky zabezpečené bankovou zárukou,

o) kúpiť štátne dlhopisy, ktorých emitentmi sú členské štáty alebo centrálné banky týchto štátov, dlhopisy vydané Európskou investičnou bankou, Európskou bankou pre obnovu a rozvoj alebo Medzinárodnou bankou pre obnovu a rozvoj, kúpiť zahraničné cenné papiere, s ktorými sa obchoduje na zahraničnej burze cenných papierov alebo na inom zahraničnom regulovanom verejnom trhu cenných papierov v členskom štáte alebo v členskom štáte Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj.

V rokoch 1995 – 1999 mohli poisťovne v rámci investičnej činnosti zhodnocovať peňažné prostriedky technických rezerv len na domácom finančnom trhu, pričom sa portfólio diverzifikovalo prostredníctvom ôsmich skupín aktív v zhode s vtedajšou platnou legislatívou, ktorá nevytvárala adekvátne podmienky na zhodnocovanie peňažných prostriedkov technických rezerv.

Investičná činnosť poisťovní patrí k ich základným činnostiam. Od kvality investičnej činnosti poisťovní závisí miera zhodnocovania peňažných prostriedkov technických rezerv. Úrad pre finančný trh pravidelne štyrikrát ročne kontroluje nielen dodržiavanie foriem aktív pre finančné umiestnenie, ale aj limity alokácie do jednotlivých aktív.

Poisťovne a pobočky zahraničnej poisťovne sú povinné pri realizácii svojej investičnej činnosti dodržiavať limity určené vyhláškou č. 197 Ministerstva financií Slovenskej republiky z 10. apríla 2002, ktorou sa ustanovujú limity umiestnenia prostriedkov technických rezerv v poisťovníctve [14] takto:

§ 1 (1) Pre jednotlivé spôsoby umiestnenia prostriedkov technických rezerv poisťovne, zaistovne, pobočky zahraničnej poisťovne a pobočky zahraničnej zaistovne sa ustanovujú limity v bodoch a) – p), z ktorých uvedieme len niektoré:

a) limit na kúpu dlhopisov vydaných Slovenskou republikou alebo Národnou bankou Slovenska a dlhopisov, za ktoré prevzala záruku Slovenská republika až do výšky 75 % z technických rezerv,

b) limit na kúpu dlhopisov vydaných bankami až do výšky 50 % z technických rezerv, pričom limit na kúpu dlhopisov vydaných jednou bankou je najviac 15 % z technických rezerv,

c) limit na kúpu pokladničných poukázok vydaných

– Ministerstvom financií Slovenskej republiky za Slovenskú republiku a Národnou bankou Slovenska až do výšky 75 % z technických rezerv,

– bankou až do výšky 50 % z technických rezerv, pričom limit na kúpu pokladničných poukázok vydaných jednou bankou je najviac 15 % z technických rezerv,

d) limit na poskytnutie pôžičky poisteným, ktorí uzavreli s poisťovňou poistné zmluvy na životné poistenie, až do výšky 5 % z technickej rezervy na životné poistenie, pričom limit na jednotlivú pôžičku však môže dosiahnuť najviac výšku časti technickej rezervy na životné poistenie, ktorá by sa vyplatila v prípade predčasného ukončenia poistnej zmluvy ku dňu poskytnutia pôžičky,

e) limit na kúpu štátnych dlhopisov, ktorých emitentmi sú členské štáty Európskych spoločenstiev alebo štáty, ktoré sú súčasťou Európskeho hospodárskeho priestoru, alebo centrálnej banky týchto členských štátov, až do výšky 75 % z technických rezerv a dlhopisov vydaných Európskou investičnou bankou, Európskou bankou pre obnovu a rozvoj alebo Medzinárodnou bankou pre obnovu a rozvoj až do výšky 50 % z technických rezerv,

f) limit na kúpu iných zahraničných cenných papierov, s ktorými sa obchoduje na zahraničnej burze cenných papierov alebo na inom zahraničnom regulovanom verejnom trhu cenných papierov v členskom štáte Organizácie pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj a ktoré nie sú uvedené v písmenách a) až o), až do výšky 1 % z technických rezerv.

Pri umiestňovaní prostriedkov technických rezerv sú poisťovne povinné dodržiavať nasledovné zásady:

a) *bezpečnosti* – prostriedky majú byť alokované tak, aby poskytovali záruku návratnosti;

b) *rentability* – prostriedky majú zabezpečiť výnos z ich umiestnenia alebo zisk z ich predaja;

c) *diverzifikácie* – prostriedky sa majú umiestňovať vo väčšom počte právnických osôb, medzi ktorými nie je vzťah materskej spoločnosti alebo dcérskej spoločnosti, alebo tieto spoločnosti nekonali v zhode;

d) *likvidity*, to znamená, že časť peňažných prostriedkov musí byť alokovaná tak, aby bola k dispozícii pre plynulú úhradu poisťných plnení zo spravovaného poisťného kmeňa a v lehote určenej zákonom.

Investičné riziko ľubovoľného investora nie je vopred známe, ani určené. Proces znižovania rizika a jeho negatívneho vplyvu na investičný výnos sa vo všeobecnosti označuje ako *diverzifikácia rizika*, teda rozloženie rizika na čo najväčší počet jednotlivých druhov aktív.

Podstata, charakter a princípy tvorby a použitia technických rezerv vyvolávajú potrebu vedeckého riadenia ich zhodnocovania. V zložitom a stochastickom procese zostavovania portfólia investícií je potrebné, tak ako uvádza R. Sivák, „brať do úvahy nielen riziko portfólia, ktoré je súčtom štandardných odchýlok, ale i ďalšie spolupôsobiace faktory: investovanú sumu do jednotlivých aktív; počet aktív zahrnutých do portfólia; vzájomný vzťah výnosov jednotlivých aktív“ [9].

V ostatnom desaťročí nebolo zriedkavým javom, že investičné aktivity pri tvorbe štruktúry portfólia aktív poisťovní sa realizovali v rozpore so zásadami umiestňovania prostriedkov rezerv poisťovne a taktiež sa v dostatočnej miere nevyužíval teoretický aparát zhodnocovania investícií. V dôsledku týchto negatívnych prejavov sa v plnom rozsahu nevyužila možnosť zhodnocovania technických rezerv, čo dokazujú aj dosiahnuté výsledky z investičnej aktivity poisťovní.

4. Predpísané poisťné a technické rezervy členských poisťovní Slovenskej asociácie poisťovní

Hlavným výkonovým ukazovateľom poisťovacej činnosti je predpísané *poisťné*, ako ukazovateľ tržieb v poisťovníctve. Vývoj predpísaného poisťného v rokoch 1993 – 2002 spolu, v životnom i neživotnom odvetví, je uvedený v tabuľke 1.

Z tabuľky 1 je zrejmé, že všetky sledované ukazovatele mali rastúci trend. Poistenosť, ktorá je základným agregovaným ukazovateľom rozvinutosti poisťovníctva a vyjadruje sa ako podiel predpísaného poisťného na HDP, mala – s výnimkou roka 1999, keď dosiahla nepatrný pokles – rastúci trend.

V roku 2002 dosiahla hodnotu 3,46; to netvorí ani polovicu z hodnoty priemeru členských štátov EÚ (v roku 2000 bol podiel predpísaného poistného za krajiny EÚ 7,5 %).

Tabuľka 1

Vývoj predpísaného poistného spolu, na 1 obyvateľa a poistenosti v Slovenskej republike

Roky													
Ukazovateľ	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Predpísané poistné v mld SKK													
Spolu	8.40	9.20	10.72	14.04	17.09	21.42	23.73	27.48	31.86	36.28	37.58	41.50	45.27
Životné v mld SKK	1.97	2.15	2.55	3.54	4.60	6.30	7.86	11.21	13.87	15.67	15.75	17.93	20.10
Neživotné v mld SKK	6.43	7.04	8.17	10.50	12.48	15.13	15.87	16.28	17.98	20.61	21.83	23.58	25.16
Predpísané poistné pripadajúce na 1 obyvateľa v SKK													
Spolu	1 579	1 208	1 999	2 613	3 174	3 974	4 397	5 089	5 970	6 710	7 042	7 832	8 475
Životné v mld SKK	371	403	476	658	855	1 168	1 457	2 076	2 561	3 178	3 023	3 450.8	3 882
Neživotné v mld SKK	1 208	1 316	1 524	1 954	2 319	2 806	2 941	3 014	3 408	3 531	3 950	4 251	4 519
Poistenosť v %	2.29	2.31	2.07	2.42	2.61	2.99	3.04	3.10	3.33	3.46	3.60	3.81	4.02

Poznámky: Roky 2003 – 2005 prognóza lineárnym trendom.

Prameň: Ročné správy SAP [29]; vlastné výpočty.

Vývoj technických rezerv sledujeme len od roku 1997 z toho dôvodu, že dotedy sa tvorili poistné účelové fondy na základe odlišných kalkulácií a princípov. Z tabuľky 2 je zrejmé, že objem technických rezerv za obidve odvetvia mal rastúcu tendenciu. V roku 2002 dosahoval objem technických rezerv spolu 51,38 mld. SKK. Z toho podiel rezerv v životnom poistení predstavoval až 80,56 %. Vzhľadom na reformu sociálneho systému, systému školstva, ale i pripravované reformy v zdravotnom systéme sa očakáva nárast predpísaného poistného a tým aj objemu celkových technických rezerv s pozitívnym vplyvom na rast národného hospodárstva na Slovensku.

Tabuľka 2

Objem technických rezerv poisťovní v Slovenskej republike za obdobie 1993 – 2002

Roky	Spolu v mld SKK	Životné poistenie		Neživotné poistenie	
		mld SKK	% podiel	mld SKK	% podiel
1997	29.92	23.75	79.39	6.17	20.61
1998	33.05	25.61	77.48	7.44	22.52
1999	34.73	25.80	74.28	8.93	25.72
2000	39.02	30.32	77.69	8.70	22.31
2001	46.14	36.36	78.81	9.78	21.19
2002	51.38	41.39	80.56	9.99	19.44
*2003	56.90	43.40	76.27	13.50	23.73
*2004	64.80	48.60	75.00	16.20	25.00

* Prognóza polynommickým trendom.

Prameň: <www.uft.sk, www.slasp.sk>; vlastné výpočty.

V súčasnom období môžu jednotlivé poisťovne pôsobiť podľa platnej poisťovnej legislatívy na poisťovnom trhu ako univerzálne, avšak už musia mať striktné oddelené účtovníctvo životného a neživotného poistenia. Túto požiadavku v praxi dodržiavajú všetky poisťovne aj z toho dôvodu, že podlieha kontrole Úradom pre finančný trh, ako nevyhnutný predpoklad úplného odlúčenia životného a neživotného poistenia v krátkej budúcnosti.

5. Investičná činnosť poisťovní

Efektívne fungovanie poisťovní je späté s ich *investičnou činnosťou*, ktorá je v súčasnom období, a zaiste bude aj v budúcnosti, dôležitým kritériom rozhodovania sa klientov pre výber „svojej“ poisťovne. Klient sa rozhoduje na základe viacerých kritérií, ku ktorým patrí najmä imidž poisťovne, komplexnosť poisťovnej ochrany, územná dostupnosť pobočiek poisťovne, rýchlosť pri vybavovaní poisťovních udalostí a pozitívna externá komunikácia poisťovne so všetkými subjektmi poisťovného trhu.

Pre proces rozvoja poisťovníctva je príznačný aj nárast povedomia klientov o význame poistenia, o jeho úlohách a pozitívnom vplyve na všetky subjekty. Preto je odôvodnené očakávanie zvýšenej náročnosti klientov na informácie nielen o kvalite, ale aj na informácie, ktoré kvantifikujú činnosť poisťovne. K týmto informáciám patrí predovšetkým tempo rastu predpísaného poisťovného, poisťovné plnenia, miera solventnosti, rozsah zaistenia, ale samozrejme aj informácie o dostatočnosti technických rezerv a ich zhodnocovaní v procese investičnej činnosti.

Dôsledkom dlhoročnej investičnej činnosti poisťovní (nielen komerčných, ale i dôchodkových a doplnkových dôchodkových poisťovní, zaistovní) sa tieto podnikateľské subjekty zaradili k najväčším inštitucionálnym investorom, ktorí vo väčšine rozvinutých ekonomík zaujali popredné pozície medzi akcionármi alebo veriteľmi veľkých koncernov.

Podstatnú časť investícií poisťovní tvoria peňažné prostriedky z technických rezerv v neživotnom, ale hlavne v životnom poistení. Ich podstata a tvorba ich zaraďuje medzi tzv. dlhé peniaze, ktoré patria pre svoju kvalitu k vyhľadávaným úverovým prostriedkom na dlhodobé investície. Investovanie technických rezerv patrí k významným hospodárskym aktivitám poisťovní, čím sa podieľajú na rovnomernejšom rozvoji národných ekonomík.

V tabuľke 3 je zobrazený podiel investícií komerčných poisťovní na HDP a ich medziročný nárast. Z údajov je zrejmé, že v rokoch 1997 – 2000 došlo dokonca k poklesu tohto podielu. Tento negatívny trend bol zapríčinený nedostatkami v investičnej činnosti poisťovní.

Tabuľka 3

Podiel investícií na HDP v Slovenskej republike v rokoch 1996 – 2002

Ukazovateľ	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Index _{2002/1996}
HDP v mld SKK v b. c.	581.3	653.9	717.4	779.3	887.2	964.6	1 073.6	127.03
Investície v mld SKK	28.70	30.84	34.75	38.22	42.95	45.14	48.87	170.30
Investície/HDP (v %)	4.94	4.72	4.84	4.90	4.84	4.68	7.00	141.70

Prameň: Ročné správy SAP, 1998 – 2002; vlastné výpočty.

Dôležitým ukazovateľom kvality investičnej činnosti poisťovní je *investičná aktivita*, vyjadrená ako podiel technických rezerv a investičnej činnosti v percentách. Ratingová agentúra Standard & Poor's odporúča minimálnu hodnotu 100 %, pretože investície musia dosiahnuť aspoň výšku technických rezerv.

Tabuľka 4

Vývoj investičnej aktivity poisťovní v rokoch 1996 – 2002

Ukazovateľ	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Index _{2002/1996}
IČ v mld SKK	28.70	30.84	34.75	38.22	42.95	45.14	48.87	170.30
TR v mld SKK	32.42	30.13	33.21	34.86	39.46	46.09	51.38	158.44
IČ/TR*100 (v %)	88.49	102.36	104.65	109.67	108.85	97.95	95.11	x

IČ – investície poisťovní spolu.

Prameň: Ročné správy SAP, 1997 – 2002; vlastné výpočty.

Z tabuľky 4 je zrejmé, že odporúčaná hodnota ukazovateľa sa dosiahla za poisťovní trh v rokoch 1997 – 2000. V rokoch 1996, 2001 a 2002 sa nedosiahla ani minimálna odporúčaná hodnota investičnej aktivity poisťovní. Celkové hodnotenie investičnej činnosti potvrdzuje predchádzajúci záver, že viaceré poisťovne nedodržiavali v minulosti zákonom stanovené formy, limity a zásady pri zhodnocovaní prostriedkov technických rezerv na finančnom trhu.

Prehľad portfólia investícií v členských poisťovniach SAP podľa podielu jednotlivých skupín na celkových investíciách je uvedený v tabuľke 5.

Tabuľka 5

Objem investícií členských poisťovní SAP v rokoch 1996 – 2002

Investície v mld SKK	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Index _{2002/2001}
Investície k 31. 12. spolu	28.70	30.84	34.75	38.22	42.95	45.14	48.87	108.0
v tom:								
Pozemky a budovy	2.74	3.37	3.90	3.68	4.94	3.19	2.22	70.0
Investície v dcérskych spoločnostiach	0.07	2.19	5.59	3.08	2.02	2.00	0.37	19.0
Akcie, dlhopisy a iné CP	6.65	6.87	8.02	9.24	10.38	12.06	0.03	0.3
Dlhové CP a CP s pevným príjmom	0.10	0.40	1.79	2.57	2.43	10.00	33.19	332.0
Hypotéky a pôžičky	2.42	2.14	0.13	2.49	0.15	0.12	1.91	159.2
Vklady v úverových inštitúciách	16.65	14.91	12.60	16.76	22.67	17.44	10.71	61.0
Ostatné investície	0.06	0.96	2.72	0.40	0.36	0.33	0.46	139.0

Prameň: <www.slaspo.sk>; vlastné výpočty.

Investičné portfólio členských poisťovní SAP je v porovnaní s rozvinutými ekonomikami nevyhovujúce. Najväčšie negatíva sú vo dvoch kategóriách aktív – v dlhových cenných papieroch (CP) a cenných papieroch s pevným výnosom, v ktorých sa i napriek stálemu rastu nedosahuje priemerný podiel európskych krajín, ktorý sa pohybuje v intervale 38 – 40 %. Diametrálna odlišnosť je aj v ďalšej skupine aktív – vkladoch v úverových inštitúciách. V tejto skupine aktív sa 58,03 %-ný podiel v roku 1996 znížil na 38,64 % v roku 2001, ale v európskom priemere predstavujú úročené vklady len približne 1,7 % z celkových investovaných prostriedkov.

Na nevyhovujúcom investičnom portfóliu členských poisťovní SAP v rokoch 1996 – 2002 sa podieľalo viacero faktorov, medzi ktorými majú dominantné postavenie najmä:

- nedostatky v predchádzajúcej legislatívnej úprave umiestňovania prostriedkov technických rezerv, ktorá obmedzovala počet jednotlivých foriem aktív;
- nízka miera rozvoja kapitálového trhu na Slovensku;
- krátkodobé skúsenosti investičných manažérov so zhodnocovaním technických rezerv na finančnom trhu;
- nedôslednosť v dodržiavaní zásad rentability, diverzifikácie, bezpečnosti a likvidity pri umiestňovaní prostriedkov technických rezerv;
- ekonomické a politické prepojenie záujmov vládnych inštitúcií pri rozhodovaní o výške investovania do nerentabilných podnikateľských subjektov.

Postupná minimalizácia negatívnych faktorov určite prispeje v krátkodobom až v strednodobom časovom úseku k optimalizácii portfólia investičnej činnosti jednotlivých poisťovní. Tým sa vytvoria potrebné podmienky nielen na dosiahnutie vyššej výnosovosti investícií poisťovní, ale aj na zvýšenie konkurencieschopnosti poisťného trhu na poisťnom trhu EÚ.

Tvorba technických rezerv v poisťnej praxi zaznamenala významnú zmenu od roku 1996, keď sa technické rezervy začali tvoriť v zhode s direktívami EÚ. Pri stanovovaní objemu technických rezerv v životnom poistení nie sú v praxi väčšie problémy.

Rezerva na poisťné plnenie budúcich období sa určuje metódou *pro rata temporis*, rezerva na poisťné plnenie sa tvorí „prípado od prípadu“, rezerva na životné poistenie sa tvorí prospektívnou metódou s využitím *zillmerizácie*, teda znížením rezervy poisťného o neumorenú časť nákladov. Rezerva na prémie a zľavy sa tvorí taktiež individuálne pre jednotlivé zmluvy a na základe poisťných podmienok.

Dostatočnosť objemu technických rezerv v poistení osôb musí zodpovedať aktuálnemu portfóliu poisťných zmlúv. Poistení budú mať po vstupe do EÚ právo i na ďalšie dôležité informácie o:

- a) spôsobe výpočtu a rozdelenia bonusov, ak sú súčasťou poisťnej zmluvy,
- b) spôsobe stanovenia odkupnej hodnoty a rozsahu jej záruky,
- c) výške poisťného za každé poisťné plnenie,
- d) určenie investičných podielov, na ktoré je viazané poisťné plnenie pri poisťnej zmluve, viazaných na investovanie finančných prostriedkov v mene poistených,
- e) označenie druhu príslušných aktív pre poisťenie pri poisťnej zmluve viazaných na investovanie finančných prostriedkov v mene poistených,
- f) podmienky odstúpenia od poisťnej zmluvy.

Pri tvorbe technických rezerv v neživotnom poistení sa v praxi najčastejšie vyskytujú problémy pri stanovení objemu technických rezerv na poisťné udalosti, ktoré vznikli, ale ku koncu účtovného obdobia ešte neboli zaznamenané (IBNR – *Insured But Not Reported*). Túto nepriaznivú situáciu v stanovovaní objemu IBNR rezerv spôsobilo nedostatočné uplatňovanie známych štatistických metód výpočtu rezerv IBNR. Napríklad v Slovenskej poisťovni, a. s., bola na základe analýzy výsledkov založených na priemere niekoľkých metód pri výpočte IBNR zistená nedostatočná tvorba technických rezerv cca o 970 000 tis. Sk. Pri výpočte sa zohľadnil vplyv predpokladaného poistenia zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorového vozidla v roku 2002 [17].

Záver

Súčasťou procesu harmonizácie poisťného trhu Slovenskej republiky s poisťným trhom EÚ bola aj nevyhnutná transformácia poisťných účelových fondov na technické rezervy poisťovne. Táto činnosť sa začala realizovať v roku 1996 prijatím vyhlášky č. 136/1996 Ministerstva financií Slovenskej republiky, ktorou sa po prvýkrát začali tvoriť technické rezervy v životnom a neživotnom poistení v zhode s direktívami EÚ. Ďalšie nevyhnutné úpravy, ktoré boli vyvolané potrebami praxe, boli predmetom nasledujúcich legislatívnych zmien. Ostatná úprava je obsahom zákona č. 95 Z. z. o poisťovníctve, ktorý taxatívne vymedzuje jednotlivé druhy technických rezerv, ktoré sú poisťovne povinné tvoriť v závislosti od ich predmetnej činnosti.

Investičnú činnosť poisťovní vzhľadom na zdroj peňažných prostriedkov reguluje a kontroluje dohľadný orgán poisťovníctva – Úrad pre finančný trh. Hlavným cieľom jeho regulačnej a kontrolnej činnosti je ochrana spotrebiteľa pred neschopnosťou plnenia záväzkov deklarovaných v uzavretých poisťných zmluvách. Preto sa okrem druhov technických rezerv upravujú aj formy a limity ich umiestňovania. Základným cieľom investičnej činnosti je optimálne zhodnocovanie prostriedkov technických rezerv a tvorba dodatočných zdrojov, pri ktorej sa musia aplikovať zásady bezpečnosti, rentability, diverzifikácie a likvidity.

Objem predpísaného poistného a technických rezerv poisťovní je limitovaný úrovňou a tempom rastu HDP. Rozvinutosť poisťovníctva na makroekonomickej úrovni sa meria agregovaným ukazovateľom – *poistenosťou*, ktorá mala v rokoch 1993 – 2002, s výnimkou roka 1995, rastúcu tendenciu. V roku 2002 dosiahla 3,46 %-ný podiel na HDP, čo nepredstavovalo ani polovicu priemernej hodnoty členských štátov EÚ.

Celkový objem technických rezerv, najmä objem rezerv v životnom poistení, je limitujúcim faktorom investičnej činnosti poisťovní. Ratingová agentúra Standard & Poor's meria investičnú činnosť prostredníctvom investičnej aktivity, ktorá má dosiahnuť minimálnu hodnotu 100. V období 1996 – 2002 dosiahla investičná aktivita požadovanú úroveň v rokoch 1997 – 2000. Výrazný pokles sa zaznamenal v rokoch 2001 a 2002, ktorý vznikol demonopolizáciou zákonného poistenia za škody spôsobené prevádzkou motorového vozidla na povinné zmluvné poistenie a reštrukturalizáciou investičného portfólia vo viacerých dominantných poisťovniach.

Transformačný proces je riadený dohodou o pridružení Slovenskej republiky k Európskej únii, ktorá nadobudla účinnosť 1. februára 1995, a právnymi normami vzťahujúcimi sa na poisťovníctvo. Aplikáciou približne 70 direktív upravujúcich poisťovníctvo dosiahol slovenský poistný trh požadovanú mieru kompatibility s poistným trhom EÚ, čím sa splnili podmienky pripravovanej integrácie poistných trhov v máji 2004.

Literatúra

- [1] AMMER, Ch.: Dictionary of Business and Economics. New York: MacMillan, Inc. 1986. ISBN 1480-80-02-90.
- [2] ČEJKOVÁ, V. – ŠEDOVÁ, J. – ČAPKOVÁ, D.: Pojišťovnictví. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta 2001. ISBN 80-210-2574-8.
- [3] DAŇHEL, J.: Kapitoly z pojištné teorie I., II. Pojištné rozpravy. Pojištně teoretický bulletin, 1997, č. 1, s. 98 – 106. ISSN 0862-6162.
- [4] DAŇHEL, J.: Kapitoly z pojištné teorie III. Pojištné rozpravy. Pojištně teoretický bulletin, 1998, č. 3, s. 80 – 86. ISSN 0862-9192.
- [5] HOLYOAKE, J. – WEIPERS, B.: Insurance. Cantenbury: CIB Publishing 1999. ISBN 0-85297-555-4.
- [6] CHOVAN, P. – ČEJKOVÁ, V.: Malá encyklopédia poistenia a poisťovníctva s cudzojazyčnými ekvivalentmi. Bratislava: Elita 1995. ISBN 80-85323-69-9.
- [7] KOLEKTIVE: Leiffaden zur Abrechnungserstellung zwischen Erst- und Ruckversicherer in Nichtlebenssparten. Münchener Rückversicherungs-Gesellschaft. München: Briefanschrift 1996. D-80791.
- [8] KORAUŠ, A.: Marketing v bankovníctve a poisťovníctve. Bratislava: SPRINT vfra 2000. ISBN 80-88848-52-0.
- [9] SIVÁK, R.: Diverzifikácia rizika portfólia. Ekonomické rozhľady. 30, 2001, č. 1, s. 50 – 67. ISSN 0323-262X.

- [10] Direktíva rady z 19. prosince 1991 k ročným záverečným účtům pojišťovacích podniků. (91/674/EHS).
- [11] Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992 on the Coordinations of Laws, Regulations and Administrative Provision Relating to Direct Insurance. Officials Journal of the European Communities 1992.
- [12] Ročné správy Slovenskej asociácie poisťovní, roky 1993 – 2002.
- [13] Vyhláška č. 21 Ministerstva financií Slovenskej republiky z 18. januára 1993, ktorou sa ustanovuje spôsob tvorby a použitia účelových poisťných fondov.
- [14] Vyhláška č. 136 MF SR z 15. apríla 1996, ktorou sa ustanovuje tvorba, použitie a spôsob umiestnenia prostriedkov rezerv poisťovne.
- [15] Zákon SNR č. 24/1991 Zb. o poisťovníctve v znení zákona SNR č. 25/1992 Zb., zákona SNR č. 197/1992 Z. z. a zákona NR SR č. 306/1995 Z. z. s vysvetlivkami v znení neskorších predpisov
- [16] <http://www..spas.sk>
- [17] <http://www.uft.sk>
- [18] <http://www.ffsa.fr/EFFSA/ffsaedit.nsf>
- [19] <http://www.slaspo.sk>